

մէջ՝ Ռուսիոյ ազդեցութիւնը կտրու-
լաւ համար։ Այդպէս իրենց միտքը
չեն ծածկեր և յատկապէս դեպքան
խրկեցին Շահին, որ հասարակաց օգ-
տին համաձայն քաղաքականութիւն մը
ծեռք առնէ։

— Պերսիական ամսոյ 2-ին հետեւ-
եալը կը գրեն մայրաքաղաքիս Վաղը-
ական խառնակ լրագրին։

« Վաղըականը ու աւստրիական եր-
կու վերջին շոգենաւերտով Կ. Պոլսէն
առնուած լրագրը բնականօրէն սպա-
ւորութիւն մը լրին գաւառիս բոլոր
բնակչացը վրայ և մասնաւոր գրգռու-
թիւն մը պատճառեցին Իրանական
և ուրիշ Տրիւֆներուն մէջ։ Այս բա-
նէրը մեծ ուշադրութեան արժանի
են։ Քանի մը ժամանակէ ՚ի վեր Տը-
րիւֆները ժողովներ կ'ընեն, իրենց
չէյիսերը միշտ իրարու հետ կը տես-
նուին և մեծ պատրաստութիւններ կը
կը տեսնեն։ Այս հաստատուն թէ բոլոր
իրենց պատրաստութիւնները Իրա-
նական քրիստոնէից դէմ են, և մէջեր-
նին արդէն որոշեցին որ յանկարծ
Օւսթի և Տայիր — Եւ — Վանաքի վրայ
յարձակին և քրիստոնէականը ջար-
դեն։ Այս մտքը Տրիւֆի լրագրները
գաւառիս մէջ կը պարսկին և ամեն
կողմ իրենց շար գիտաւորութիւննե-
րը կը տարածեն երկիրը տակն ՚ի վրայ
ընելու համար։ Այս մարտը թշնամա-
կան գրուած մը շրջաբերականի ձեւով
ամեն Տրիւֆի աղետակիներուն բաժ-
նուեցաւ և անոնց մէկ քանի շէյխե-
րէն ստորագրուեցաւ։ Վրան կողմնե-
տուած լրագրը՝ Տրիւֆներուն
երկիրս խաղաղութիւնը վրդովելու
գիտաւորութիւնները իրար վտանգա-
ւոր կը ցուցնեն։ Վրիստոնէից դէմ
գործուած ամենախորը թշնամական
գործ մը իրար ցուարի հետեւու-
թիւնները կուենայ բոլոր Վարստա-
նի մէջ։ Բայց ամեն առաջ համոզու-
ած է, որ կայսերական կառավարութիւնը
չի դադարիր իւր պաշտպանութիւնը
այս ժողովրդից վրայ տարածելէ, և ա-
նոնց ամենեւին փնտ մը չըլլալու հա-
մար իմաստուն միջոցներ ձեռք կ'առ-
նէ։ Այս պաշտպանութիւնը ամենե-
ւին չի պակսեցաւ անոնց վրայէն և
միշտ անոր ապաւինած են։ Իրենց կող-
մանէ քրիստոնէականն ալ առանց վախ-
նալու Տրիւֆներուն մեծ պատրաս-
տութիւնն է, ու շարքով թէ ինքզինք-
նին պաշտպանելու միջոցներ ձեռք
կ'առնեն, և թշնամոյն կ'սպասեն այն
արիական աներկիւղութեամբ, որով
Օւսթի և Տայիր — Եւ — Վանաքի բնա-
կիւնները միշտ նշանաւոր եղած են։ »

— Կարիքէն (Կրդու) ամսոյ 4-ին
կը գրեն։

« Կ. Պոլսէն եկած հրամանին հա-
մեմատ՝ ընդհանուր սպարապետ Վա-
րի փաշայի Կարիքի բանակը կազմող
զորաց հրաման ըրաւ որ անմիջապէս
ձամբայ ելլեն և սահմանադրութիւնը
երթան։ Վանայ 1-ին զօրքերը ձամբայ
եկան, ու հոս միայն քաղաքին բնակ-
չաբնակները հսկելու պէտք եղած զօ-
րքերը մնացին գրեթէ երկու վաշտ
պահստի հետեւակ զօրք։ Վրան օր-
նոր զօրքեր կուգան հոս գաւառիս
զանազան կողմերէն ժողովուած, և շատ
ալ գուրսէն կ'սպասուին, որոնք ամե-
նեւին հոս չի կենարով անմիջապէս
սահմանադրութիւնը պիտի խրկուին։
Բոլոր մեր գաւառը պէնք առնելու
հրաման ընկարու։ Սինակ Կարիքի
տանընդէք հազարէն աւելի կամաւոր
զօրք հանեց ամենեւին իրենց ծախքով
վը և յոթարեւելեամբ հիշեալ և զին-
եալ։ Ժողովրդից եռանդը վերջին առ-
տիճան է։ մէկ շնորհ որ իւր հայրեն-
եաց պաշտպանութիւնը դիմելու չի փա-
փաքի։ Վանայ բան մը երբեք չէր տես-
նուած։ հարուստ և աղքատ ամենքն
ալ ձի մը և քանի մը զէնք ձեռք ձգե-
լու կը նային։ Տեղացի կուսակալ Օւ-
րիքի Սահաբաֆա փաշան այս պարտ-
գայի մէջ իրար յայտնի ապացոյց մը
ընկարու ժողովրդից սիրոյն, որոնց ա-
մենքն ալ իրարայան իրեն ետեւէն
երթալու։ Կրտսէն թէ կուսակալը աժ-
ոյս 12-ին սահմանադրութիւնը պիտի եր-
թայ գաւառիս բոլոր կամաւորները
վը։ Հոս մի միայն քրիստոնէականն է
զէնք առնելու անկարող տաճիկները
սի-
տի մնան։ Սահմանադրութիւնը վը-
րայ ամենէն աւելի զօրք ժողովուելը
կէտերն են Պաշայի, Կարի, Զարա-
բան և Չիլիսի Սիւրի։ »

« Ռուսաց բանակին շարժումներն
բուն վրայօք անցնելու թիւն մը չու-
նինք։ Օրաց թիւն և միջանկի ալ չենք
գիտեր։ »

— Այս շարժումը բարձրագոյն
դէնպետին տանը բաղնիքին պարտե-
նոր ծեփ (սրվա) զարնուելով, դեռ չի
չորցած երեք հայազգի սպասաւոր (այ-
վազ) բաղնիքը վաւեր և լռեցողութիւն
ուզեր են։ Բայց կրին (քրիւն) արտաշու-
թիւնը գլուխին դարձնելով և ուղեղուն
ազդելով երեքն ալ մե-
ռեր են։

— Նիցեալ շարժում Վարստապետի
թաւաղ փաշայ ըստ ամ փողոցին մէջ
յոյն ծխախմչու (թիւթիւն) աշկերտ
մը իւր խանութին առջեւ աւ-
ելու առնելը՝ դիմացի տաճիկ մասա-
ձառը տղան հրամայեց է որ իր խա-
նութիւն առջեւ ալ աւել, բայց տղան
գործ ունենալով իր խանութը մանե-
լու առնելը՝ յիշեալ յանդուգէ մտա-
վաճառը աւելին կ'օրոյն տղին գլուխ
բանի մը անգամ սաստիկութեամբ կը
զարնէ։ անանկ որ տղան կը մարի կ'ի-
նայ։ Տեսնութեան զինուորները վրայ
կը հանին և մասաւաճառը բռնելով
տղան կ'անկը կուտան և տեսնութեան
Դուռը կը տանին, ուր մասաւաճառը
կը բանտարկուի։ և տղան որուն կը խը-
կեն վտանգաւոր վիճակի մէջ։

— Կրտսէն օրը՝ Կարիքի փաշան
չը նաւ ներս մտնելու համար բաց
ուած ըլլալով, Տրիւֆ Պահաճի գլխու-
րական գաղտնի աշակերտներէն երի-
տասարդ մը ձին վաղցնելով կամաւ-
րին վրայէն անցնելու առնելը՝ բացու-
ած ըլլալը չի գիտնալով քիչ մնաց որ
ինքզինքը ծովուն տակը պիտի գտնար։
Բարեբաղդաբար ձին ծովը փնտրու-
նաւին տեսնութեան զինուոր մը դէմը
վաղց, բայց չի կրնար ձին կեցնել,
անմիջապէս վրայէն երկուստեք բռ-
նեց քաշեց ու անանկով դանիկա քոլ-
տեյ ծովը ինտը։ Չին ալ ետքը նա-
ւակի մը ետին կապած ընդալով ցամա-
քը հանեցին։

— Սինակ Վաղըի մէջ անցեալ
շարժում անկարգութիւն ընող Խա-
լայիներուն մէկը՝ մահացու կերպով
վիրահորած ըլլալուն մեռաւ Վաղ-
ըից հիւանդանոցին մէջ։

— Վրան առաւ Գաւառի կողմը
թիւթիւնով։ Դամիսի ըստ ամ թաղին
մէջ Վրանը Վրիք անուն հայազգի
մը յուսահատութեան ինքզինքը իւր
տանը մէջ կ'ախեր է։

— Նիցեալ շարժում Գաւառի
յունաց եկեղեցոյն մեծագոյն անկար-
գութեամբ երկու գող մտեր և անոր
ստղուարօք, վերաբիւն, ժամացոյ-
ցը և 100 զուռուշի չափ ալ գրամա-
ւեր փողերն են։

— Նիկովիոյ (Իզմիր) ծոցին մէջ
երկու չէրիփոնք պտուղ՝ բեռցած՝
անցեալ շարժումն փոթորիկին ժա-
մանակը ընկղմեց են Վարստապետին
ժամու մը չափ հեռու, և մէջի մար-
դին ալ չեն կրցր տղաւոր։

« Իմ ջորաց փոյթն ու եռանդը, իմ
պաշտօնատարներու անձնաւորու-
թիւնն ու հաւատարմութիւնը, որն
որ իմ հպատակներս առ հասարակ չի
գաղաղեցան՝ այս միջոցին եղած ամեն
պատրաստութիւններուն ժամանակը
ինծի ցուցնելէ, այն օրէն ՚ի վեր՝ որ
իմ կայսերական կառավարութեան և
Ռուսիոյ մէջ ծագած վէճին պատե-
րազմի պատճառ ըլլալու հաւանակա-
նութիւնը հասկցուեցաւ։ »

« Այս օրուան օրս պատերազմի վը-
ճակը ստոյգ իրողութիւն մը ըլլալով,
չեմ տարակուսիր ամենեւին, որ ամեն
մարդ այսուհետեւ աւելի մեծ փու-
թով պիտի ջանայ իր ձեռքէն եկածը
ընելու և իր պարտքը կատարելու։ »

« Այս պատերազմին պատճառը՝
կայսերութեան նախնական իրա-
ւունքները և անկախութիւնը պահ-
պանելու գողցել և հաստատ գիտա-
ւորութիւնն ըլլալով, արարչին Վստու-
ծոյ ամենախորհուրդութեանը վրայ յոյ-
սերինս դրած և մեր Մարգարէին ստր-
կոյն օգնութեան կանչելով, որոշե-
ցին, որ ես ալ Վստուծոյ օգնութեամբ
բը ներկայ գտնուիմ այսպիսի պարտա-
ւորութեան մը կատարուելուն՝ գոր-
նան առջի օրերը։ »

« Սահմանադրութեան պէտք եղած
պատրաստութիւնները հոգալ և որով
հետեւ իմ անձնապահ ջորացս առաջին
կեդրոնը Նիքիստուպոլիս պիտի ըլլայ,
պէտք է որ իմ հրամանատարութեանս
տակն ըլլալը ջորաց համար ինչ որ
հարկաւոր է նէ առաջուրէն հոս պատ-
րաստուի։ »

« Սահմանադրութեան պէտք է, որ գուռ՝ միւս
ամեն պաշտօնէիցս հետ խորհրդակե-
լով՝ փութաւ ամեն հարկաւոր միջոց-
ներն ՚ի գործ գնելու։ »

« Վրան արձակելով Վստուծոյ իւր
սուրբ Մարգարէին սիրոյն համար իմ
կայսերութեան ամեն ժամանակ հոգ
և յաղթող ընէ, և որոնք որ այս մեծ
գործոյն յաղթութեանը գործակից և
ձեռնուոր կ'ըլլան, այս և հանդերձ
եալ աշխատելու մէջ երջանկութեան
հասնելու արժանի ըլլան։ »

« Այս բարի, հայրենասիրական և
աղետական զգացմունքներով լցեալ
կայսերական խաղաղ Շէրիֆին կար-
գացուելէն ետեւ, Օրտոպատ Նիք-
իստիւր Վ. Վրանէն եղաւ Չրաղանի
կայսերական պալատը գնաց, և ժող-
վը իւր նիստը շարունակելով շնորհա-
կալութեան գիր մը վէճափառ Սուլ-
թանին տալու օրոշում ըրաւ և սու-
րադրեց, և այս առթիւ երեկ առտու
Նիքեայ ըլլալով Չրաղանի կայսերա-
կան պալատը, յիշեալ շնորհակալու-
թեան գիրը վէճափառ Սուլթանին
մատուցուեցաւ։ »

« Իմ ջորաց փոյթն ու եռանդը, իմ
պաշտօնատարներու անձնաւորու-
թիւնն ու հաւատարմութիւնը, որն
որ իմ հպատակներս առ հասարակ չի
գաղաղեցան՝ այս միջոցին եղած ամեն
պատրաստութիւններուն ժամանակը
ինծի ցուցնելէ, այն օրէն ՚ի վեր՝ որ
իմ կայսերական կառավարութեան և
Ռուսիոյ մէջ ծագած վէճին պատե-
րազմի պատճառ ըլլալու հաւանակա-
նութիւնը հասկցուեցաւ։ »

« Այս օրուան օրս պատերազմի վը-
ճակը ստոյգ իրողութիւն մը ըլլալով,
չեմ տարակուսիր ամենեւին, որ ամեն
մարդ այսուհետեւ աւելի մեծ փու-
թով պիտի ջանայ իր ձեռքէն եկածը
ընելու և իր պարտքը կատարելու։ »

« Այս պատերազմին պատճառը՝
կայսերութեան նախնական իրա-
ւունքները և անկախութիւնը պահ-
պանելու գողցել և հաստատ գիտա-
ւորութիւնն ըլլալով, արարչին Վստու-
ծոյ ամենախորհուրդութեանը վրայ յոյ-
սերինս դրած և մեր Մարգարէին ստր-
կոյն օգնութեան կանչելով, որոշե-
ցին, որ ես ալ Վստուծոյ օգնութեամբ
բը ներկայ գտնուիմ այսպիսի պարտա-
ւորութեան մը կատարուելուն՝ գոր-
նան առջի օրերը։ »

« Սահմանադրութեան պէտք եղած
պատրաստութիւնները հոգալ և որով
հետեւ իմ անձնապահ ջորացս առաջին
կեդրոնը Նիքիստուպոլիս պիտի ըլլայ,
պէտք է որ իմ հրամանատարութեանս
տակն ըլլալը ջորաց համար ինչ որ
հարկաւոր է նէ առաջուրէն հոս պատ-
րաստուի։ »

« Սահմանադրութեան պէտք է, որ գուռ՝ միւս
ամեն պաշտօնէիցս հետ խորհրդակե-
լով՝ փութաւ ամեն հարկաւոր միջոց-
ներն ՚ի գործ գնելու։ »

« Վրան արձակելով Վստուծոյ իւր
սուրբ Մարգարէին սիրոյն համար իմ
կայսերական ամեն ժամանակ հոգ
և յաղթող ընէ, և որոնք որ այս մեծ
գործոյն յաղթութեանը գործակից և
ձեռնուոր կ'ըլլան, այս և հանդերձ
եալ աշխատելու մէջ երջանկութեան
հասնելու արժանի ըլլան։ »

« Այս բարի, հայրենասիրական և
աղետական զգացմունքներով լցեալ
կայսերական խաղաղ Շէրիֆին կար-
գացուելէն ետեւ, Օրտոպատ Նիք-
իստիւր Վ. Վրանէն եղաւ Չրաղանի
կայսերական պալատը գնաց, և ժող-
վը իւր նիստը շարունակելով շնորհա-
կալութեան գիր մը վէճափառ Սուլ-
թանին տալու օրոշում ըրաւ և սու-
րադրեց, և այս առթիւ երեկ առտու
Նիքեայ ըլլալով Չրաղանի կայսերա-
կան պալատը, յիշեալ շնորհակալու-
թեան գիրը վէճափառ Սուլթանին
մատուցուեցաւ։ »

« Իմ ջորաց փոյթն ու եռանդը, իմ
պաշտօնատարներու անձնաւորու-
թիւնն ու հաւատարմութիւնը, որն
որ իմ հպատակներս առ հասարակ չի
գաղաղեցան՝ այս միջոցին եղած ամեն
պատրաստութիւններուն ժամանակը
ինծի ցուցնելէ, այն օրէն ՚ի վեր՝ որ
իմ կայսերական կառավարութեան և
Ռուսիոյ մէջ ծագած վէճին պատե-
րազմի պատճառ ըլլալու հաւանակա-
նութիւնը հասկցուեցաւ։ »

« Իմ ջորաց փոյթն ու եռանդը, իմ
պաշտօնատարներու անձնաւորու-
թիւնն ու հաւատարմութիւնը, որն
որ իմ հպատակներս առ հասարակ չի
գաղաղեցան՝ այս միջոցին եղած ամեն
պատրաստութիւններուն ժամանակը
ինծի ցուցնելէ, այն օրէն ՚ի վեր՝ որ
իմ կայսերական կառավարութեան և
Ռուսիոյ մէջ ծագած վէճին պատե-
րազմի պատճառ ըլլալու հաւանակա-
նութիւնը հասկցուեցաւ։ »